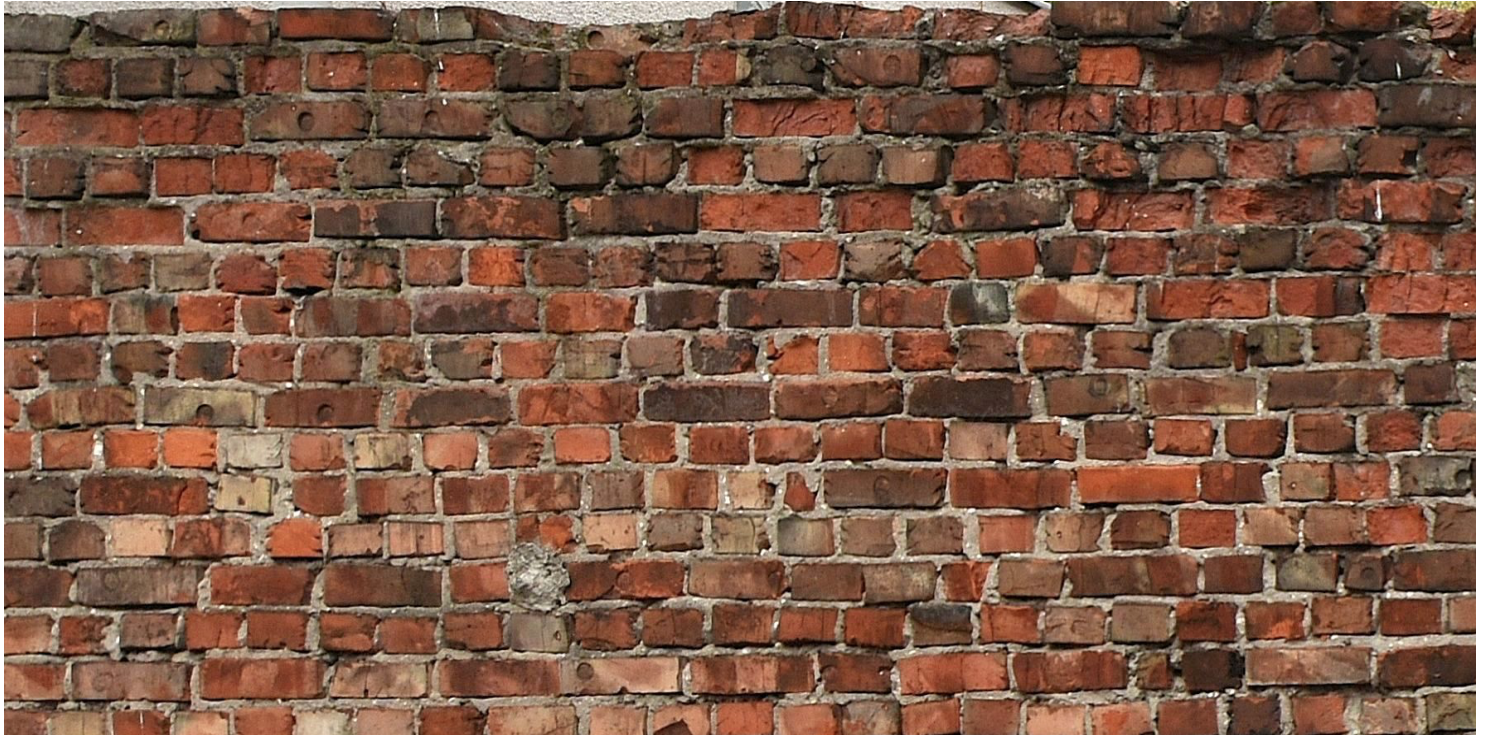

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/zydzi/87196,Getto-w-Stopnicy-Kreishauptmannschaft-Busko-dystrykt-Radom.html>

ARTYKUŁ

Getto w Stopnicy (Kreishauptmannschaft Busko, dystrykt Radom)

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: KAROLINA TRZESKOWSKA-KUBASIK

28.10.2021

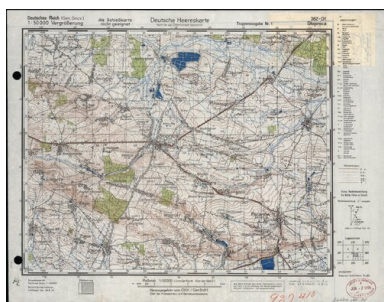
W 1939 r. Stopnicę położoną 17 km od Buska-Zdroju zamieszkiwało około 2600 Żydów. Pierwszych zbrodni na terenie miasteczka żołnierze Wehrmachtu

dokonali już w pierwszych dniach września 1939 r. Rozstrzelali wówczas 4 Żydów.

Jan Wojciechowski – mieszkaniec Stopnicy wspominał pierwsze miesiące okupacji:

„Jedynie ludności żydowskiej zabroniono prowadzić przedsiębiorstwa, a te oddawano pod zarząd Polaków, a w okresie przejściowym po kilka sklepów przydzielono kontroli Polaków, sprzedawcami byli Żydzi. Wprowadzono opaski dla ludności żydowskiej i przymus kłaniania się. Z czasem zakazano chodzić ludności żydowskiej niektórymi ulicami, a w szczególności rynkiem”.

Wiosną 1940 r. w miasteczku powstała Rada Żydowska (*Judenrat*) z Taubenblatem na czele. Zobowiązano ją do stałego dostarczania Niemcom określonej liczby pracowników. Około 60-70 procent miejscowych Żydów codziennie rano zbierało się na placu, a następnie maszerowało około 8 km do pracy. Pracowali oni pod nadzorem niemieckim przy budowie dróg oraz kanału „Strumień”. Za swoją pracę, otrzymywali 1 kg pszenicy i 1 l odtłuszczonego mleka dziennie. Latem 1940 r. Żydzi ze Stopnicy uprawiali rolę. Za swą pracę otrzymywali wynagrodzenie w wysokości 4 zł tygodniowo. Kierowano ich również do żydowskich obozów pracy (julagów) w Słupi oraz w Biechowie Dolnym.

Mapa okolic Stopnicy, skala 1-50 000, Wojskowy Instytut Geograficzny, Warszawa 1944

Na Żydów nałożono również obowiązek dostarczania Niemcom kontrybucji. W Stopnicy składano ją w postaci

pieniędzy lub złota. Pierwsza kontrybucja wynosiła 50 000 zł. Laja Bluszejn wspominała:

„Takie kontrybucje złożono pięć lub sześć razy za moich czasów”.

Najbliższy posterunek żandarmerii niemieckiej mieścił się w Busku-Zdroju, zaś w położonej 11 km od Stopnicy Słupi mieściła się jej placówka. W czasie przyjazdów żandarmów niemieckich do Stopnicy Żydzi chowali się w uprzednio przygotowanych kryjówkach, zaś miejscowy Judenrat organizował zbiórkę pieniędzy wśród lokalnej społeczności w celu przekupienia Niemców, a w konsekwencji ograniczenia ich przyjazdów. Działania te nie powstrzymały jednak okupantów od popełniania zbrodni na terenie Stopnicy.

Wiosną 1940 r. w miasteczku powstała w Stopnicy Rada Żydowska (Judenrat). Zobowiązano ją do stałego dostarczania Niemcom określonej liczby pracowników. Około 60-70 procent miejscowych Żydów codziennie rano zbierało się na placu, a następnie maszerowało około 8 km do pracy.

Jeden z żandarmów niemieckich- Gutzeit Niedermack w listopadzie 1939 r. w Stopnicy zastrzelił Żyda, który przechodził przez ulicę. Jego ofiarą padł również niejaki Bruchman. W kwietniu 1940 r. podczas obchodów Pesach żandarmi niemieccy z Buska-Zdroju zamordowali w Stopnicy 13 Żydów.

Getto w Stopnicy utworzono 5 kwietnia 1941 r. Podobnie jak inne getta na terenie *Kreishauptmannschaft* Busko miało ono charakter otwarty - Żydów jednakże obowiązywał bezwzględny zakaz opuszczania jego terytorium. Na tle innych powiatów w dystrykcie Radom *Kreishauptmannschaft* Busko wyróżniał się stosunkowo wysoką liczbą uchodźców - w 1941 r. sięgnęła ona 7756 osób. Do Stopnicy deportowano również Żydów z innych części okupowanej Polski. 6 grudnia 1940 r. przybyło tu 300 Żydów z Radomia, zaś 25 lutego 1941 r. ok. 200-250 Żydów z Płocka (głównie kobiety i dzieci). W 1941 r. do miasteczka przybyli też Żydzi z Krakowa oraz z Łodzi. W 1942 r. sprowadzono dodatkowo Żydów z okolicznych wiosek.

W kwietniu 1942 r. stopnickie getto zamieszkiwało około 5300 Żydów. Deportowanych Żydów ulokowano

między innymi w dwóch domach modlitwy. W jednym mieszkało 110 osób, w drugim zaś 40. Tylko w jednym budynku umieszczono łóżka. Z powodu głodu, do czerwca 1941 r. zmarło 400 osób. Ze względu na ścisk i kiepskie warunki sanitarne, w getcie wybuchł dur plamisty.

**Stopniccy Żydzi (źródło: Yad
Vashem)**

Akcja wysiedleńcza getta w Stopnicy rozpoczęła się w dniach 5-6 listopada 1942 r. wraz z przybyciem Żydów z getta w Chmielniku. Przeprowadziły ją oddziały SS przy pomocy Ukraińców i funkcjonariuszy Policji Polskiej Generalnego Gubernatorstwa. W godzinach porannych 5 listopada 1942 r. polecono wszystkim Żydom opuścić domy w ciągu godziny i zebrać się na rynku. Bogumił Hetnarski wspominał:

„(...) Już od wczesnego rana dochodziły do nas z sieni odgłosy szurania butów i pośpiesznych kroków. Karabinowe strzały wydawały się koncentrować w okolicy rynku, na który zaczęły napływać pierwsze grupy nieszczęśników naznaczonych gwiazdami Dawida. Tymczasem dziwne rzeczy zaczęły dziać się na podwórzu. Słysząc było przekleństwa i półgłosem, po polsku wymawiane polecenia «dawaj pieniądze» i buch! Uderzenie pięścią czy kolbą karabinu, trudno powiedzieć, ponieważ na podwórzu trudno było spojrzeć z okna 1 piętra. Potem znowu było słysząc «dawaj dolary» i uderzenie, prawdopodobnie na odlew. Następnie to samo zdanie, ale dla odmiany dotyczące złota”.

Żydów zgromadzono na rynku w Stopnicy, gdzie odbywała się selekcja. Około 1500 z nich trafiło do obozu pracy przymusowej w Skarżysku-Kamiennej. Wśród nich znajdował się Alek Silver:

„Wyjechałem ze Stopnicy w październiku 1942 roku [listopadzie – K. T-K]. «Wyjechałem» z pewnością nie jest właściwym określeniem mojego rozstania z miastem. Można by użyć „wypędzony” i wielu innych podobnych wyrażań. Niemniej, wraz z rzeszą 1500 młodych żydowskich mężczyzn i kobiet pojechałem «dobrowolnie» do obozu pracy – Skarżyska. Pretekstem było to, że po naszym wyjeździe pozostali Żydzi pozostaną przy życiu w getcie w mieście. Było to ogromne kłamstwo. Niedługo potem pozostałych Żydów wypędzono z miasta i do stycznia 1943 r. Stopnica była wolna od Żydów”.

Do obozu w Skarżysku-Kamiennej trafił również Josef Bainvoll:

„Dzięki temu, że jakaś część Żydów znalazła się w obozie, uratował się stosunkowo duży procent mieszkańców Stopnicy. W innych miasteczkach, gdzie szanse pracy w obozie nie dano, zginęło znacznie więcej Żydów”.

Na cmentarzu żydowskim w dniach 5-6 listopada 1942 r. Niemcy zastrzelili około 400 Żydów (głównie osoby starsze i dzieci). Franciszek Faliszewski wspominał na łamach książki *Kartki z przeszłości ruchu ludowego w byłym powiecie stopnickim*:

„Obaj z kolegą Hipolitem Zielnicą byliśmy świadkami, jak jeden z żołdaków wyprowadził na ścieżkę ku cmentarzowi wykrytą w pobliskim stogu zboża młodą Żydówkę, trzymającą za rączkę kilkuletnie dziecko. W pewnym momencie sam się zatrzymał, a gdy kobieta odeszła parę kroków, oddał z tyłu do niej strzał. Kobieta padła martwa na ziemię, obok niej stało bezradnie dziecko. Niemiec podszedł do niego, posadził je na plecach martwej matki skierował śmiertelny strzał w serce płaczącego dziecka. Po dokonaniu zbrodni odszedł spokojnie, z miną człowieka zadowolonego z siebie”.

Jedna z Żydówek, chcąc ratować swoją córkę, zostawiła ją na cmentarzu katolickim w Stopnicy. Przypadkowy przechodzień usłyszawszy płacz dziecka, zabrał je do miejscowego szpitala. W niedługim czasie, dziewczynka została zabrana przez bezdietne małżeństwo z Buska-Zdroju.

W czasie przyjazdów żandarmów niemieckich

do Stopnicy Żydzi chowali się w uprzednio przygotowanych kryjówkach, zaś miejscowy Judenrat organizował zbiórkę pieniędzy wśród lokalnej społeczności w celu przekupienia Niemców, a w konsekwencji ograniczenia ich przyjazdów. Działania te nie powstrzymały jednak okupantów od popełniania zbrodni na terenie Stopnicy.

Około 3000 Żydów popędzono w kierunku stacji kolejowej w Szczucinie, skąd wywieziono ich do nazistowskiego obozu zagłady w Treblince.

W getcie w Stopnicy pozostawiono 200 młodych mężczyzn i kobiet. Pracowali głównie przy budowie dróg. W styczniu 1943 r. wysłano ich do getta w Sandomierzu, skąd trafili do obozu pracy w Poniatowej.

W ramach projektu Instytutu Pamięi Narodowej pt. *Terror okupacyjny na ziemiach polskich w latach 1939-1945* autorka niniejszego artykułu ustaliła nazwiska 1024 Żydów ze Stopnicy, zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej.

Szmul Boruchowicz ze Stopnicy
(źródło: Baza więźniów KL
Aschwitz-Birkenau)

COFNIJ SIĘ